

sac što prije potpuno ozdravi i da nam u nekom drugom djelu ta pitanja obradi.

Adalbert REBIĆ

Celestin Tomić, PORUKA SPASENJA SVETOG PISMA STAROG ZAVJETA. Izdanje Provincijalata franjevac konventualaca, Zagreb 1983, str. 503.

Hvala Bogu, u zadnje vrijeme pojavilo se na hrvatskom jeziku nekoliko izvrsnih djela koja služe kao *uvod* u biblijske znanosti (da samo podsjetimo na Harrington, Uvod u Bibliju; Harrington, Uvod u Stari zavjet; Harrington, Uvod u Novi zavjet, A. Rebić, Biblijska prapovijest, 2 izdanja; Razni autori, Teologija Staroga i Novoga zavjeta, monografije objavljene u nizu Riječ — sve izdanja Kršćanske sadašnjosti). Otac Celestin Tomić ovim je djelima pridodao i svoje djelo koje također služi kao *posebni uvod* u Stari zavjet. Djelo je plod njegovih višegodišnjih predavanja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu, gdje on uz pisca ovih redaka već godinama predaje biblijske znanosti.

Ovim djelom pisac želi osvijetliti poruku spasenja, zapisima u knjigama Staroga zavjeta. U njem obrađuje povijesne okolnosti pod kojima je pojedina knjiga Staroga zavjeta nastala. Raspravlja o autoru, o imenu i o sadržaju pojedine knjige. Zatim raspravlja o predajama koje su katkad vrlo brojne i raznolike i koje su prethodile oblikovanju pojedinih biblijskih knjiga; govori o književnim vrstama koje su prisutne u pojedinim knjigama, raspravlja i o povijesnoj vrijednosti pojedine knjige te, na kraju, prikazuje poruku spasenja, nazočnu u pojedinim biblijskim knjigama. To je shema i struktura prema kojoj obrađuje svaku pojedinu starozavjetnu biblijsku knjigu. Obradujući ta uvodna pitanja iznosi mišljenja mnogih suvremenih tumača Biblije tako da čitatelj može upoznati povijesne i kritičke dimenzije pojedinih knjiga.

Ovaj Uvod želi približiti Božju riječ, olakšati čitanje i shvaćanje poruke spasenja Staroga zavjeta.

Knjiga je podijeljena ovako: najprije je pisac napisao *Uvod* (7–12), u kojem iznosi neke elemente crkvenog nauka o Svetom pismu, oslanjajući se najviše na dokument Drugog vatikanskog sabora *Riječ Božja* (lat. Verbum Dei) i program odnosno nacrt knjige koju piše. Zatim u *tri* dijela obrađuje pojedine knjige Staroga zavjeta. U *prvom* dijelu obrađuje povijesne knjige (13–202): petoknjižje, rani proroci, knjige ljetopisa, knjige Tobije, Judite i Es-

tere te knjige o Makabejcima. U *drugom* dijelu (203–302) prikazuje mudrosne knjige Staroga zavjeta. Najprije obrađuje biblijsko pjesništvo općenito, a zatim obrađuje pojedinačne mudrosne knjige kao što su: Psalmi, Knjiga o Jobu, Mudre izreke, Propovjednik, Pjesma nad pjesmama, Knjiga mudrosti i Knjiga Sirahova. U *trećem* dijelu (303–473) prikazuje proročke knjige. Najprije raspravlja o povijesnom okviru u kojem su izraelski proroci djelovali te o naravi proroštva i poruci spasenja kod proroka. Zatim obrađuje pojedine proroke, najprije velike (Izajia, Jeremija, Ezekiel i Daniel a onda male proroke (dvanaest malih proroka). Nakon ta tri glavna djela dodao je još neke *opaske* o zemlji Kanaanu (474–479), prikazao kronološku tablicu (480) i donio bogati izbor literature. U ovom je izboru pisac donio i mnoge hrvatske priručnike, djela i ostala pomoćna sredstva koja su napisana na hrvatskom jeziku i u nas posljednjih godina tiskom objavljena. To posebno ističemo zbog toga jer inače pisac u svojim djelima u izboru literature ne donosi redovito imena hrvatskih djela, nego uglavnom samo strana. A ipak našem čovjeku treba najprije ponuditi ono što ima ili može imati u svojim rukama i što može s razumijevanjem čitati. Prosječni čitatelj naše sredine očigledno će lakše čitati djela na hrvatskom jeziku nego na njemačkom, engleskom, talijanskom ili kojem god drugom svjetskom jeziku.

Imamo dakle u rukama Tomičevu knjigu koja predstavlja klasičan posebni uvod u Stari zavjet (*introductio specialis in VT*, kako se taj predmet zvao na latinskom jeziku na teološkim fakultetima). Knjiga će izvrsno poslužiti ne samo studentima, radi kojih je očigledno u prvom redu napisana, nego i svim ostalima koji su zaljubljeni u Riječ Božju i nju žele bolje upoznati.

Adalbert REBIĆ

Terezija Avilska, ZAMAK DUŠE. Sa španjolskog preveo Rudolf Kožljan. Uvod napisao Zdenko Križić. Niz „Kršćanski klasici“ 13 i „Karmelski izvori“ 3. Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1985, str. 156.

Djelo „Zamak duše“ drugo je djelo Terezije Avilske koje objavljuju Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke.

Knjiga je izvrsno prevedena na hrvatski jezik i vrhunski opremljena, za što treba izdavačkoj kući Kršćanska sadašnjost uistinu čestitati.

„Zamak duše“ je najzrelije Terezijino djelo, s pedagoškog i literarnog stajališta dapače njezino remek-djelo. Napisala ga je u punini svoje životne dobi. U knjizi naziremo zrelost i u odnosu na duhovna iskustva koja iznosi i na doktrinarne savjete koje daje. U odnosu na druga njezina djela („Put k savršenosti“, „Moj život“ i druga) ovo je djelo komplementarne naravi: u njem pokušava dopuniti i doreći ono što je već napisala u drugim djelima. Zato bi trebalo poznavati barem glavni Terezijina djela da bi netko mogao bolje razumjeti djelo „Zamak duše“.

I ovo je djelo Terezija napisala za svoje susestre kojima je željela pomoći u molitvenom i duhovnom životu. U tome se oslanjala, kao i u drugim svojim djelima, na svoja vlastita duhovna iskustva. U djelu je iznijela neka doktrinarna načela i protumačila glavne teološko-duhovne pojmove mističnog života. Prevodilac i lektor zato imahu pune ruke posla da na hrvatski prevedu te teško prevedive pojmove. U tome su izvrsno uspjeli, pa im treba na tome čestitati. Budući da knjigu piše za svoje susestre, piše familijarno, intimno, povjerljivo, u obliku dugog pisma. Dakako Terezija ne misli samo na svoje susestre nego i sve pobožne duše koje žele produbiti svoj duhovni život. Na sve njih je ona mislila dok je pisala „Zamak duše“.

Terezija je i u odnosu na ovo djelo doživjela neke neugodnosti sa strane inkvizicije, koja je prema Terezijinim izlaganjima o duhovnom životu bila nepovjerljiva i tražila u njezinim spisima samo moguće pogreške i hereze. Pisac *Uvoda* na vrlo živ i zanimljiv način opisuje prilike u kojima je nastalo djelo „Zamak duše“. Terezija je djelo napisala na nagovor oca Gracijana, budući da je njezino djelo „Moj život“ dugo vremena ležalo na stolu inkvizicije. Bojeći se da inkvizicija ne uništi njezino djelo, otac Gracijan je nagovori da nauk, izložen u djelu „Moj život“, ponovno izloži u jednoj drugoj knjizi na više anoniman način da bi se izbjegla bilo kakva opasnost od inkvizicije. Nakon dugih razgovora, odupiranja, Terezija je ipak pristala i napisala djelo „Zamak duše“ u kojem je razradila nauku o duhovnom životu koju je bila započela već u svom autobiografskom djelu „Moj život“. Odatle je i razumljivo da su ta djela međusobno slična i komplementarna. Knjigu je Terezija napisala vrlo brzo, kao što je vrlo brzo napisala i druga djela, uz obične svoje dnevne obveze. Knjigu je počela pisati 2. lipnja 1577. a dovršila 29. studenoga 1577. Dakle, ni pola godine. A u

to je vrijeme poduzela još i duga putovanja i neke veće poslove. Znači da je ideje koje je u djelu iznijela nosila u sebi; trebalo ih je samo staviti na papir. Da bi bila sigurna da djelo ne sadrži krive nauke i da ne bude od inkvizicije osuđeno i uništeno, dala ga je na uvid dvojici teologa, ocu Gracijanu i ocu Diegu Yanguas. Obojica bijahu dobri teolozi. Oni su mnoge stvari križali i drukčije formulirali. Sreća je da su ispravke nježno pravili tako da se u njezinu autografu mogu još uvijek čitati njezini izvorni izričaji. I već je prvi Terezijin životopisac isusovac Franjo de Ribera primijetio da su Terezijini izričaji mnogo bolji i običnom puku mnogo razumljiviji, i u teološkom pogledu, nego ispravci koje su učinili teolozi. I stvarno, djelo je ubrzo dobilo „nihil obstat“ od Rodriga Alvareza, člana inkvizicije, što je sve začudilo, a najviše samu Tereziju.

Sadržaj knjige „Zamak duše“ je molitva i općenito ono što čini Gospodin u dušama vjernih. Djelo razlaže dva glavna predmeta:

— rast i razvoj cijelog duhovnog života od odreknuća od grijeha do potpunog sjedinjenja s Bogom;

— stupnjeve molitve koja je predstavljena kao životna snaga koja neprestano obogaćuje naše mogućnosti u susretu s Bogom.

U okviru navedenih predmeta raspravlja o viđenjima i mističnim iskustvima, o viđenju Božje slave i njegove prisutnosti u osobama i predmetima te o vrijednosti molitve i molitvenog života. Ukratko, čitateljima želi ponuditi svoje duhovno iskustvo želeći da i čitatelji dožive sjedinjenje s Bogom, želeći oduševiti čitatelje na njihovu putu do Boga.

Djelo je pisano alegorijskim stilom. Teške oblike mističnog života želi protumačiti pristupačnim i lako razumljivim jezikom. Temeljna alegorija u njezinu djelu je „zamak sa sedam odaja ili nastambi“. Ima i drugih alegorija kojima se povremeno u svom djelu služi. Književna vrsta alegorije nije za Tereziju ništa novo: ona se služi simboličkim i alegorijskim jezikom i u drugim svojim ranijim djelima, kao npr. u svom djelu „Moj život“ i „Put k savršenstvu“. Alegoriju „zamak sa sedam odaja ili nastambi“ uzela je Terezija vjerojatno pod utjecajem viteških romana, koje je rado čitala prije ulaska u Karmel, ili pod utjecajem stalnih ratova i bitaka koje su se vodile u to vrijeme u Španjolskoj. Pomoću te alegorije „zamka sa sedam odaja“ pokušala je čitateljima iznijeti svoje bogato iskustvo duhovnog života i neka doktrinarna načela. Uz tu temeljnu alegoriju ima i drugih koje točnije određuju pojedine odaje zamka. Tako su prve tri odaje obilježene simbolom gluhoonijeme i uzete osobe, u trećima uzima alegoriju „dvaju izvora“, u petim odajama svileni prelac, a sim-

bolizam braka u posljednjim trima odajama. Dakle, Terezija se služi vrlo različitim i znakovitim alegorijama i simbolima. To je jezik koji je u ono vrijeme – a vjerojatno još i danas! – običnom puku lako razumljiv.

Temeljna misao u Terezijinu djelu „Zamak duše“ jest Božja prisutnost u duši i mogućnost duše da dohvati Boga koji živi u njezinu središtu. Mogućnost da dohvati Boga jest molitva kao trajni razgovor i prijateljevanje s Bogom: život u zajedništvu s Bogom. Dušu prikazuje u slici „zamka sa sedam odaja“: Bog stanuje u središnjoj odaji, na dnu duše, iz koje onda sjaji Božja svjetlost u sve ostale odaje zamka. Istodobno prikazuje dušu kako ulazi u zamak, te prelazeći iz odaje u odaju ide prema središtu, to jest prema Bogu. Tu prividnu proturječnost ona tumači ovako: duša ide prema središtu zamka, to jest prema Bogu, i samim time ulazi u samu sebe. Riječ je o traženju Boga u svojoj vlastitoj duši, u dubini svojeg vlastitog bitka, jer čovjek je stvoren na sliku Božju. Susret s Bogom događa se u čovjeku samome, na dnu duše: tu se Bog čovjeku otkriva i daruje. Propusnica u zamak i put kroz zamak je molitva: po molitvi pobožnik stiže do središta svoje duše, svojeg bitka i tu susreće Boga.

Spoznaja Boga za Tereziju je prvotni i osnovni zadatak čovjekova života, jer kroz spoznanju Boga spoznajemo sami sebe. Sami sebe najbolje spoznajemo ako na svom putu prema središtu zamka, prema Bogu, imamo stalno pred svojim očima Isusa Krista, Čovjeka boli. Stoga spoznavanje Boga oslobađa čovjeka. Istina oslobađa čovjeka. Stoga je i danas Terezijin poziv kršćanima da uđu dublje u sebe vrlo aktualan. Današ svi primjećujemo kako je suvremeni čovjek sit, do povraćanja, suvremenih svjetskih ideologija, te mu više ne preostaje drugo nego da se vrati Bogu, jedinjoj istini o samome sebi, jedinome Osloboditelju i Spasitelju, koji čovjeka oslobađa od svih mogućih spona ropstva i omogućuje mu da ostane uvijek slobodan, da se nikad ne otudi samome sebi, to jest Bogu koji se krije duboko u njemu samome. Stoga će ova duhovna hrana koju nam nudi Terezija Avilska u svom djelu „Zamak duše“ biti svakome od nas hrana za kojom već tako dugo težimo.

Adalbert REBIĆ

Terezija Avilska, PUT K SAVRŠENOSTI. Sa španjolskog preveo Rudolf Kožljan. Kršćanski klasici 10, odnosno Karmelski izvori 1, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1982, str. 154.

Hvale je vrijedan i providonosan pothvat koji su Hrvatski karmelićani i karmelićanke poduzeli zajedno s našom uglednom izdavačkom kućom Kršćanska sadašnjost u Zagrebu da izdaju djela svete Terezije Avilske a i drugih velikana Duha (Sv. Ivan od Križa, Mala Terezija, Elizabeta od Presvetog Trojstva, Edith Stein i drugi).

Djelo „Put k savršenosti“ izlazi u Kršćanskoj sadašnjosti u njezinu vrlo vrijednom nizu „Kršćanski klasici“ (broj 10), a suizdavači su njime otvorili svoj niz, pod imenom „Karmelski izvori“ (broj 1). Izdavači su počeli izdavati Terezijina djela upravo ovim djelom „Put k savršenosti“, jer im se činilo da je naše vrijeme prikladno prihvatiti i okoristiti se iskustvenom naukom ove velike žene naučiteljice Crkve i poučiti se od nje u svom hodu Kristu i Bogu.

Tereziju Avilsku ne bi trebalo posebno predstavljati i ne bi trebalo posebno isticati vrijednost njezinih duhovnih spisa. Za nju kao duhovnog pisca napisao je već sveti Franjo Saleški: „Blažena je Terezija od Isusa tako dobro pisala u knjigama koje nam je ostavila da čovjek biva iznenađen uočavajući tu silnu rječitost u tako velikoj poniznosti, toliki zamah duha u tako velikoj jednostavnosti. Njezina premudra neznanost doimlje se kao neznanost kojoj se ne može usporediti mudrost mnogih učenih ljudi... Bog tako podiže prijestolje kreposti na pozornici naše nemoći: služi se sitnicama da zbaci veličine“ (u predgovoru svom djelu *Trattato dell'amore di Dio*).

Uz svetog Ivana od Križa Terezija Avilska je najizrazitiji predstavnik kršćanske mistične književnosti. Rodila se 28. ožujka 1515, a umrla 15. listopada 1582. godine. Godine 1535. ušla je u Karmel. Obnovi karmelskog reda posvetila je sav svoj život. Pojavila se na obzoru povijesti Crkve u vrlo kritično i sudbonosno doba: u vrijeme reformacije i protestantizma. Djelo „Put k savršenosti“ napisala je 1566. godine, nekako u vrijeme kad je bio zaključen Tridentški koncil. Pisala ga je žurno, te je perom teško uspijevala sustizati i slijediti misli koje su joj navirale. Pisala je jezikom razumljivim svojim sestrama i prijateljicama, jezikom punim pučkih izraza, jezikom oslonjenim i ukorijenjenim u Bibliji.

Djelo „Put k savršenosti“ izvrsno je prevedeno na hrvatski jezik (Rudolf Kožljan) i popraćeno izvrsnim Uvodom, koji je napisao